

'N HISTORIESE OORSIG VAN KOSHUISRUGBY OP STELLENBOSCH

Isabelle E. HUYS & Floris J.G. VAN DER MERWE
Departement Sportwetenskap, Universiteit Stellenbosch, Stellenbosch,
Republiek van Suid-Afrika

ABSTRACT

It is commonly agreed that the Stellenbosch Rugby Football Club is the biggest rugby club in the world and rugby played between the men's residences ("koshuisrugby") forms an important section of this club. The purpose of this study was to document the origin, formation and activities of the men's residence rugby, or better known as "koshuisrugby". As this study was sport-historically orientated, the historic-scientific method was applied. Preference was thus given to primary sources of information. These sources included minutes, annual reports, reports of annual meetings and special meetings of the Stellenbosch Rugby Football Club, as well as interviews with people involved in the club. Personal correspondence and interviews were also conducted with the students and wardens of the various male residences. Secondary sources of information included University publications, books, articles and newspapers. This article covers the leagues, trophies, rules of "koshuisrugby" as well as the sponsors over the period 1949 to 2006.

Key words: "Koshuisrugby"; Rugby; Stellenbosch; Stellenbosch Rugby Football Club.

INLEIDING

Heelwat navorsing oor sport aan die Universiteit Stellenbosch is oor die afgelope paar dekades gedoen. Op rugbygebied tel onder andere Danie Craven se *Met die Maties op die rugbyveld* (1955) en *Die groot rugbygesin van die Maties* (1980). Laasgenoemde is onlangs deur Van der Merwe aangevul met die titel *Matieland is rugbyland* (2007). Ander Matie-sport wat nagevors is, is die geskiedenis van atletiek (Van der Merwe, 1984), boks (Martheze, 1988), manshokkie (Calder, 1990) en krieket (Stander, 2000). Koshuisrugby is een onderwerp wat nog nie histories ontgin is nie.

Aangesien hierdie studie op sportgeskiedenis gerig is, is die histories-wetenskaplike metode daarvoor gevolg. Voorkeur is derhalwe gegee aan primêre bronne van inligting. Dit sluit in notules van vergaderings, jaarverslae, verslae van jaarvergaderings en spesiale vergaderings van die Stellenbosch Rugbyvoetbalklub, asook onderhoude met persone wat regstreeks by die onderwerp betrokke is of was. Persoonlike briefwisseling en onderhoude is ook gevoer met studente en koshuisvaders van die onderskeie manskoshuise betrokke by rugby. Sekondêre bronne was publikasies van die Universiteit, boeke, artikels en koerante (sien Huys, 2008).

BEVINDINGS

Koshuisligas

Rugby op Stellenbosch het in die veertigerjare swaargekry. Die Maties het die Groot Uitdaagbeker laas in 1937 gewen. Planne is toe beraam om die klub weer 'n krag in Westelike Provinsie se rugby te maak. Spelers was daar oorgenoeg en vir die talle spelers wat nie plek in die sesde span van die Maties kon kry nie, het die rugbyklub toe in 1949 vir die eerste keer 'n koshuisliga ingestel (Craven, 1980: 18, 34). Craven het die kompetisie op die interhuusstelsel van Saint Andrew's College in Grahamstad, waar hy eens onderwyser was, geskoei (Dobson, 1994: 89). Dagbreek was daardie jaar die wenner van die eerste liga (*Matie*, 1949: 4). Dit blyk uit die verslae dat rugby van 'n hoë standaard gespeel is en dat die spelers geesdriftig hul koshuise ondersteun het. Dalk té geesdriftig, want heelwat wedstryde moes gestaak word weens swak dissipline en 'n oormatige strewe na oorwinning (Universiteit Stellenbosch, 1950: 6). In 1950 het Huis Marais met die titel weggestap (Universiteit Stellenbosch, 1950), maar genoemde swak dissipline en robuustheid op die veld was die rede waarom die liga nie voortgesit is nie. Gevoelens het blykbaar te hoog geloop en toe hand uitgeruk (Craven, 1980: 34).

Dit was eers in 1956 dat 'n poging weer aangewend is om koshuisrugby te laat herleef. Craven (1980: 34) vertel dat hy en Willie Herbst in 1955 op sy stoep gesit en tob het oor die klub se swak prestasies. Hulle het toe saam 'n skema uitgewerk om koshuisrugby in daardie jaar te laat herleef. Te midde van skeptisisme het die klub se voorsitter, prof. Ebbie Stegmann, hul planne voorlopig aanvaar. Dit blyk die regte besluit te gewees het.

Volgens Craven en Herbst se skema sou die eerste vier spanne van die klub op meriete gekies word en die res van die spelers sou vir hul koshuise kon speel. Laasgenoemde liga was bestem vir Vrydagmiddae. Koshuise het ook Saterdag vir die Westelike Provinsie se Reserwe-liga gespeel (Universiteit Stellenbosch, 1956: 88; Universiteit Stellenbosch, 1957: 102; *Eikestadnuus*, 1957: 7). In 1958 het die koshuisliga uit spanne van PSO-Suid, Dagbreek, Wilgenhof, Huis Marais, Huis Visser, Helderberg, Simonsberg en PSO-Noord bestaan (Universiteit Stellenbosch, 1958: 112).

Die koshuisliga was hierdie keer so 'n groot sukses dat 'n tweede liga die volgende jaar (1958) geskep is. Elke liga het toe uit agt spanne bestaan. Die snelle groei het die klub genoodsaak om 'n koshuiskomitee aan te stel wat wekliks met die Matie-klub vergader het (Universiteit Stellenbosch, 1958: 144). Kort hierna, in 1960, is 'n derde liga ingestel sodat hulle nou in die Sauer-liga, die Dönges-liga en die Tiekies-liga ingedeel was. Laasgenoemde was vir die senior studente en het uit sewe spanne bestaan. Die Mediese Fakulteit het ook in hierdie jaar vir die eerste keer by die koshuisliga aangesluit (Universiteit Stellenbosch, 1960: 178, 180). Daar was nou so baie spanne dat die kompetisie in 1960 na Saterdag verskuif is. Dit het egter misluk omdat baie studente naweke die dorp verlaat het en verkies het om op Vrydae te speel (*Matie*, 1960: 9). Daar is dus in 1961 na die Vrydagskedule teruggekeer, maar meer rugbyvelde moes bekom word. Vier nuwe velde is derhalwe aangelê. Dit was ook die tyd toe Elsenburg en Eendrag hul toetreding tot die kompetisie gemaak het. Dit het die totaal op 30 spanne te staan gebring (Universiteit Stellenbosch, 1961a: 188).

Op die inisiatief van die nuwe sportsekretaris [Jannie Krige] het die Matie-klub in 1966 elke koshuis die status van 'n klub gegee sodat hulle oor hul eie presidente, sekretarisse, bestuur, kapteins, kleure, erekleure, skeidsregters en afrigters beskik het (Craven, 1980: 34). Teen 1978 het 'n duisend spelers hul koshuise verteenwoordig wat, saam met die Matie-klubspelers, die Stellenbosch Rugbyvoetbalklub [waarskynlik] die grootste in die wêreld gemaak het (*Eikestadnuus*, 1979a: 10). In 2006 het die klub oor 18 geaffilieerde koshuisklubs beskik wat met 46 spanne in vyf verskillende ligas binne die oorhoofse koshuisliga deelgeneem het (Van der Merwe, 2007).

Bekers en toekennings

Die mededinging in die eerste en tweede ligas het met groot erns gepaard gegaan. Vir die derde tot vyfde liga het dit meer oor die genot van rugbyspeel gegaan. In die tydperk 1949-2006 is die eerste liga die meeste keer deur Dagbreek (11) en Huis Marais (11) gewen, gevolg deur Wilgenhof (7) en Simonsberg (5) (Huys, 2008).

Die eerste liga het sedert 1958 vir die Sauer-beker gespeel. Paul Sauer was 'n oud-Wilgenhoffer, Raadslid van die Universiteit en Minister van Finansies. Die eerste wenner van die beker was Simonsberg (Universiteit Stellenbosch, 1958: 146).

Die tweede liga het sedert 1959 om die Eben Dönges-beker meeding. Dr. T.E. Dönges was die Minister van Binnelandse Sake en Kanselier van die Universiteit van 1959 tot 1968 (Universiteit Stellenbosch, 1959: 166). Die derde liga is al in 1960 van stapel gestuur, maar hulle het eers sedert 1965 vir die H.B. Thom-beker gespeel. Prof. Thom was 'n voormalige rektor van die Universiteit (Universiteit Stellenbosch, 1964: 250).

'n Ander beker waarom daar in hierdie era meeding is, is die Ebbie Stegmann Uitdaagbeker. Prof. Stegmann was van 1940 tot 1957 die voorsitter van die Matie Rugbyklub. Dr. Craven het in 1962 met die gedagte gekom dat enige span in die eerste liga die houer van die Sauer-beker kon uitdaag. Dit moes in die tweede semester as motivering dien vir die verloorspanne. Die Stegmann-beker is eger eers in 1964 in omloop gebring (Universiteit Stellenbosch, 1962: 208 & 1965: 268). Nadat daar in 1977 tot 1980 geen uitdaagtoernooi gehou is nie, is die Stegmann-beker sedert 1981 aan die koshuis toegeken wat die meeste drieë in die seisoen gedruk het (*Eikestadnuus*, 1981a: 21; 1981b: 19; 1981c: 31).

In 1968 het die eerste liga om twee nuwe bekere meeding, naamlik die H.F. Verwoerd-beker (wat in 1974 die H.F. Verwoerd-skild geword het) en die Huis-ten-Bosch-beker. Dr. Verwoerd was 'n oud-primarius van Dagbreek, oud-dosent aan Stellenbosch en Eerste Minister van Suid-Afrika. Eersgenoemde beker was vir die koshuis wat die beste rugby van die seisoen gespeel het. Sodoende kon die kleiner koshuise ook om 'n trofee meeding. Laasgenoemde beker was vir die span wat die grootste punteverskil gedurende die seisoen gehad het. Dit het meegebring dat die span wat die hoogste aantal punte vir en die laagste aantal punte teen hulle gehad het, die bekerwenner was (Universiteit Stellenbosch, 1968: 350, 352). Die Verwoerd-skild sou later aan die koshuis toegeken word wat die grootste bydrae tot rugby gelewer het. Die faktore wat hier in ag geneem is, was die voorsiening van spelers aan die Matie-klub én koshuisklub, bydrae tot slegs die sentrale klub, bydrae tot slegs die koshuisklub en die totaal van al drie saam (Universiteit Stellenbosch, 1984: 27).

In 1973 is 'n nuwe stelsel toegepas waarin 14 spanne in die Sauer-liga gespeel het. In die eerste ronde is daar om die Markötter-beker meegeding voordat die spanne in twee groepe ingedeel is. Die boonste sewe moes daarna sake om die Sauer-beker uitspook en die onderste sewe spanne om die Jim Fouché-beker. A.F. Markötter was die president van die klub en as Stellenbosch se eertydse afrigter en rugbylegende beter bekend as "Oubaas Mark", terwyl Fouché 'n Staatspresident van Suid-Afrika was (Universiteit Stellenbosch, 1973: 518).

Die volgende jaar (1974) het Craven weereens die stelsel verander en toe het die 14 spanne in die eerste ronde om die Sauer-beker meegeding. Daarna het die boonste sewe spanne om die Jim Fouché-beker en die onderste sewe om die Jannie de Villiers-beker gespeel. Laasgenoemde was die Universiteit se rektor van 1970 tot 1979. Die weners van hierdie twee bekere het toe in 'n eindwedstryd vir die Markötter-beker uitgedraf. In die tweede liga is daar in die eindwedstryd vir die Bob Loubser-beker gespeel, nadat daar in die eerste ronde om die Dönges-beker meegeding is (Universiteit Stellenbosch, 1974: 20). Loubser was 'n welbekende Matie-Springbok in die 1903-1910-era. Hy was ook lid van die Volksraad en in die tydperk 1961 tot 1962 President van die Stellenbosch Rugbyvoetbalklub (Craven, 1980: 76).

Bogenoemde is voorbeelde van hoe die koshuisstelsel van jaar tot jaar gewissel het. Daar het ook van tyd tot tyd nuwe bekere bygekom. Dié wysigings het só gereeld voorgekom dat dit nie hier op 'n jaar-tot-jaar-grondslag bespreek kan word nie.

In 1984 is nog 'n nuwe eksperiment geloods. Die doel was om klubgees in plaas van spangees te bevorder en dat die koshuise ook op 'n hoër vlak kon meeding. Die koshuise is toe in vier wyke ingedeel en 'n oud-Springbok se naam is aan elke wyk gekoppel. So was daar PK Albertyn (Simonsberg, Eendrag en Pieke), Theo Pienaar (Dagbreek, Helshoogte en Mabré), Japie Krige (Helderberg, Medies, Huis Marais en Libertas) en Jimmy McKendrick (Wilgenhof, Elsenburg, Huis Visser en Oude Molen). Hierdie wyke het op Maandae vir 10 minute aan 'n kant op 'n voorgeebasis teen Matie-klubspanne gespeel. Die voorgeë was soos volg: die eerstespan op 'n hele veld met geen drieë vir hom nie, Victoriane met 'n voorgee van een drie, tweedespan/o.20/junior Markötters met 'n voorgee van twee drieë en die wykspanne het 'n voorgee van drie drieë gehad (Universiteit Stellenbosch, 1984: 7).

'n Stelsel van bonuspunte vir drieë gedruk het in 1988 ontstaan. Die span wat die meeste drieë in 'n wedstryd gedruk het, het twee bonuspunte ontvang (ongegag of hulle gewen of verloor het). Indien beide spanne ewe veel drieë gedruk het, het elk een bonuspunt verdien (*Eikestadnuus*, 1988a: 22). In 1997 is dit volgens die destydse Super 12-konsep aangepas. Die wenner het vier punte verdien, asook twee punte vir die meeste drieë en 'n bykomende een punt vir die span wat vyf of meer drieë gedruk het. In die geval van 'n gelykopstryd het elke span twee punte ontvang, terwyl die bonus vir vyf drieë of meer steeds gegeld het. As die verloorspan met sewe of minder punte verloor het, het hy ook 'n bonuspunt verdien (Universiteit Stellenbosch, 1996a: 3; 1996b: 133). Hierdie konsep was 'n groot sukses.

'n Jaar nadat die stelsel van bonuspunte vir die eerste keer ingestel is, het dr. Craven weereens met 'n nuwe eksperiment vir die eerste twee ligas vorendag gekom. Hy wou meer toeskouers lok asook die spanne onderaan die leer motiveer (Universiteit Stellenbosch, 1988: 5). Hiervoor het hy in 1989 'n uitklopstelsel ingestel. Elke week sou 'n "eindwedstryd" gespeel word. Spanne sou aanvanklik geloot word op grond van hul prestasies in die vorige seisoen en daarna is 'n nuwe loting elke week gedoen. Die nadeel van dié stelsel was dat sommige

spanne meer as een keer teen dieselfde opponent gespeel het en ander weer meer loslootjies gehad het. Die toeskouertal het ook nie betekenisvol gestyg nie (Universiteit Stellenbosch, 1989: 8-9; *Eikestadnuus*, 1989: 27).

Sedert 2000 is die gebruik toegepas waar daar op die Vrydagaand 'n "Speler van die Wedstryd" aangewys is. Dit het as 'n groot aansporing vir spelers gedien (Universiteit Stellenbosch, 2000: 3).

Spelreëls

So vroeg as 1957 is koshuisrugby al met sy eie unieke reëls gespeel. Etlike voorbeelde hiervan kan voorgehou word, soos byvoorbeeld toe daar destyds besluit is dat 'n speler nie die bal in vriendskaplike wedstryde mag uitskop nie. Spelers is dus aangemoedig om met die bal te hardloop (Universiteit Stellenbosch, 1957: 106). Nog 'n unieke kenmerk was dat wanneer die spanne voor die wedstryd kante kies, dit ook die ondersteuners raak. Swak gedrag van hierdie toeskouers kon ook tot strafskoppe teen hul span lei (Club of the month, n.d.: 14-15).

Die koshuisreëls is elke vier jaar heroorweeg, maar dit het nie noodwendig verandering beteken nie. 'n Tweederdemeerderheid was nodig om 'n reël te verander (*Eikestadnuus*, 1958a: 7). Dit het meermale gebeur dat Craven hier met nuwe reëls geëksperimenteer het en dat dit later tot op internasionale vlak toegepas is. So byvoorbeeld het die Internasionale Rugbyraad in 1958 op voorstel van Craven sewe nuwe reëls ingestel om die spel vinniger en meer aantreklik te maak (*Eikestadnuus*, 1958b: 7-8).

In 1961 het 'n nuwe reël bepaal dat 'n strafskop wat vir obstruksie of vuilspel toegeken is, in punte omgesit kon word. Sulke strafskoppe kon ook vanaf 'n meer gunstige posisie geneem word (Universiteit Stellenbosch, 1961: 191).

Die koelkasreël is in 1970 voorgestel. Die skeidsregter moes self besluit wanneer die skuldige genoegsaam "afgekoel" het voordat hy weer op die veld toegelaat is (*Eikestadnuus*, 1970: 10). Dit is eger eers in 1971 toegepas met die wysiging dat die afkoeltydperk op 10 minute vasgestel is (*Eikestadnuus*, 1971: 12).

Die volgende nuwe reëls is in 1977 beproef: 'n Strafskop vir vuil spel kon nou op die kwartlyn van die opponente geneem word; 'n doelskop hoef nie meer oorkant die plek waar die drie gedruk is geneem te word nie, maar 15 meter van die kantlyn af (behalwe waar die drie onder die pale gedruk is); by 'n vaste skrum moes beide skrumskakels na die agterkant van die skrum terugval wanneer die bal gehaak is; alle skoppe na die pale het nou twee punte getel (doelskoppe, strafskoppe en skepskoppe); spelers wat die man in plaas van die bal speel, sou ook swaar gestraf word; dreigemente en vuil taal jeens die skeidsregter of spelers was ook strafbaar (*Eikestadnuus*, 1977: 14).

In 1979 was daar twee reëlveranderinge in internasionale rugby wat ook op koshuisvlak deurgevoer is. Die straf vir vuil spel was vyf minute in die koelkas en 'n strafskop vanwaar die oortreding plaasgevind het. Indien 'n speler drie keer afgestuur is, moes verdere tugstappe gedoen word. Die ander verandering was die ou lynstaanreël wat heringestel is. Spanne is nou weer toegelaat om 'n kort lynstaan te vorm en die lynstaan was oor sodra 'n losgemaal gevorm het (*Eikestadnuus*, 1979b: 14).

Hierdie nuwe reëls het 'n aansienlike afname in beserings tot gevolg gehad (Universiteit Stellenbosch, 1980: 4, 25, 29), maar Craven was steeds besorg oor die oormaat skoppe. Hy het gedurig na reëlveranderinge gekyk om dit uit te skakel en hardlooprugby te bevorder (Universiteit Stellenbosch, 1984: 7). In 1988 het hy bepaal dat wanneer 'n speler gereedmaak om 'n merk te vang, hy net sy arm moes opsteek en dan kon die opponent hom nie duik nie. Die ander reël was dat beide skrumskakels agter die laaste man se voete in die skrum moes wees nadat die bal ingegooi is (*Eikestadnuus*, 1988b: 30). Die nuwe reëls het gemaak dat die spel vinniger was en die spelers fikser, en dat die wedstryde in 'n korter tyd gespeel kon word (Universiteit Stellenbosch, 1988: 4).

Tóg het die Matie-klub in 1992 besluit om afstand te doen van die unieke koshuisreëls en voortaan hoofsaaklik volgens die internasionale rugbyreëls te speel. Die een voordeel was dat die klub makliker skeidsregters van buite kon vind (Universiteit Stellenbosch, 1992: 6). Die gebruik van plaasvervangers (ses) het in 1997 sy verskyning gemaak. 'n Speler wat vervang is, kon nie weer speel nie, tensy daar 'n tydelike geval is waar 'n speler aandag moet kry weens bloeding. Ander nuwighede was die afrigter wat tydens 'n vyfminuterustyd op die veld mag kom, die spelers wat op die veld moes bly en dat 'n strafskop en skepskop voortaan drie punte werd was (Universiteit Stellenbosch, 1997a: 142-143).

Die kersie op die koek was toe die Internasionale Rugbyraad in 2006 besluit het om Stellenbosch se koshuisrugby as laboratorium vir die proefneming van nuwe reëls te gebruik (Universiteit Stellenbosch, 2006: 1). Die saadjie wat Danie Craven al in die laat vyftigerjare geplant het, het nou weereens vrugte afgewerp.

'n Interessante verskynsel in koshuisrugby wat hier vermelding verdien, is die gebruik van twee skeidsregters wat in 1986 ingestel is. Dit is eers net in die tweede ronde gebruik en was so suksesvol dat dit vanaf 1987 in al die eersteligawedstryde toegepas is (Universiteit Stellenbosch, 1986: 32). Alhoewel Dawie Snyman as rugby-organiseerder dit in die koshuisliga toegepas het, het hierdie gedagte al in die vyftigerjare by Danie Craven en Kockie de Kock ontstaan toe hulle dit aan die Internasionale Rugbyraad voorgestel het (Universiteit Stellenbosch, 1987: 5-6). Vanaf 1989 is dit ook in die tweede liga toegepas (Universiteit Stellenbosch, 1989: 9, 59-60).

Borge

Koshuisrugby het sy eerste groot borg in 1979 bekom toe Sharp Electronics 'n bydrae gelewer het. Dit was nog eksperimenteel en sou aan die einde van die seisoen heroorweeg word. Die bydrae was in die vorm van T-hemde, vlae, advertensies en R5 000 kontant. Laasgenoemde moes in al die ligas as pryse gebruik word (*Matie*, 1979: 11). Dié reëlings moes die borg geval het, want dieselfde borgskap is vir die daaropvolgende twee jaar gewaarborg. 'n Skoonheidskompetisie waarvoor elke koshuis 'n Sharp-meisie moes inskryf, is ook deur die maatskappy geborg (Universiteit Stellenbosch, 1980: 34). Sharp het sy borgskap tot 1985 voortgesit (Universiteit Stellenbosch, 1985: 32).

Nadat die 1986-seisoen borgloos verloop het, het die Suid-Afrikaanse Brouerye in 1987 tot die redding gekom. Eersgenoemde se borgskap het onder die vaandel van Lion Lager gegaan (Universiteit Stellenbosch, 1986: 35). Hierdie borgskap het tot 1997 geduur met Peninsula Beverages as bykomende borg (Universiteit Stellenbosch, 1997b: 26). Vanaf 1998 het

laasgenoemde die hoofborg geword en is die kompetisie aan Coca Cola gekoppel (Universiteit Stellenbosch, 1998: 3, 15). Dit het tot 2000 geduur voordat Eerste Nasionale Bank in 2001 die hoofborgskap oorgeneem het (Universiteit Stellenbosch, 2001: 3).

Sedert 2006 het Steinhoff International Holdings as koshuisrugby (en Matie-rugby) se hoofborg toegetree. Hulle het nie net al die koshuise se truie geborg nie, maar ook meer as R100 000 per jaar geskenk. Met hierdie geld word daar in die eerste liga elke week 'n prys aan die Speler-van-die-wedstryd toegeken (Universiteit Stellenbosch, 2006: 8).

SA Brouerye en Peninsula Beverages het egter steeds voortgegaan om op 'n kleiner skaal koshuisrugby te ondersteun (Universiteit Stellenbosch, 2005: 8-9, 26).

SAMEVATTING

Alhoewel daar al pogings aangewend is om die Universiteit van Stellenbosch se sport wetenskaplik na te vors en sistematies te dokumenteer, bestaan daar nog steeds vele leemtes. Die geskiedenis van koshuisrugby is een daarvan. Hierdie artikel vat saam hoe koshuisrugby in 1949 uit 'n "reddingsaksie" ontstaan het. Dr. Danie Craven is in April 1947 as hoof van die Departement Liggaamlike Opvoeding aangestel, maar hy het hierdie pos eers vanaf 1948 in 'n permanente hoedanigheid beklee (Boshoff, 1981: 195). Maties het die Westelike Provinsie se Groot Uitdaagbeker laas in 1937 gewen en dit was Craven se onmiddellike doelwit om die klub weer mededingend te kry. Deur 'n koshuisliga in te stel wou hy die spelerbasis verbreed en die manne in die laer spanne meer motivering gee. Ongelukkig was die mededingendheid so kwaai dat die liga na twee jaar gestaak is. Dit het eers weer in 1956 herleef en sedertdien van krag tot krag gegaan. Daar is tans 46 spanne in hierdie kompetisie. Dagbreek en Huis Marais (met 11 oorwinnings) gevolg deur Wilgenhof (7) en Simonsberg (5) was die sterkste spanne in die onderhawige tydperk (1949-2006).

Alhoewel daar vyf ligas is, is die kompetisie om die Sauer-beker in die eerste liga die juweel. Craven het amper jaarliks aan die formaat van die kompetisie verander. Sy eksperimente in soverre dit die reëls van die spel aangaan, is ook welbekend en hy het deur die jare die koshuisliga gebruik om reëls te beproef wat die spel veiliger, vinniger en aantrekliker kon maak. Vir hierdie doel word daar in die twee boonste ligas sedert 1986 van twee skeidsregters gebruik gemaak. Die unieke koshuisreëls is in 1992 tersyde gestel sodat die studente hoofsaaklik volgens internasionale reëls kon speel. In 2006 het die Internasionale Rugbyraad besluit dat Stellenbosch se koshuisrugby as sy laboratorium vir die proefneming van nuwe reëls moes dien. Danie Craven se breinkrag sedert die laat vyftigerjare het nou weereens vrugte afgewerp.

SUMMARY

A history of "Koshuisrugby" at Stellenbosch

It is commonly agreed that the Stellenbosch Rugby Football Club is the biggest rugby club in the world and that rugby played between men's residences, better known as "koshuisrugby" (hostel rugby), forms an important section of this club. The purpose of this study was to document the origin, formation and activities of hostel rugby.

As this study was sport-historically orientated, the historic-scientific method was applied. Preference was thus given to primary sources of information. These sources included minutes, annual reports, reports of annual meetings and special meetings of the Stellenbosch Rugby Football Club, as well as interviews with people involved in the club. Personal correspondence and interviews were also conducted with the students and wardens of the various male residences. Secondary sources of information included University publications, books, articles and newspapers.

This article covers the leagues, trophies, rules of hostel as well as the sponsors over the period 1949 to 2006. It also indicates that Dagbreek and Huis Marais were the strongest contenders with 11 wins each, followed by Wilgenhof (7) and Simonsberg (5). It also describes how hostel rugby originated in 1949 as a rescue operation. Dr Danie Craven was appointed head of the Department of Physical Education in April 1947, but only held this position full-time from 1948. The last time Maties had won the Western Province Challenge Cup had been in 1937 and Craven's immediate goal was to make the club competitive again. By introducing a hostel league he aimed to increase the number of players and provide more motivation for the players in the lower-ranked teams.

Plans were then made to strengthen the club again. There were more than enough players, and for the many that could not even make the sixth team of the Matie Club a hostel league was introduced in 1949 for the first time. Craven modelled the competition on the interhouse system of Saint Andrew's College in Grahamstown, where he had once been a teacher. Dagbreek won the first league. From reports it is evident that rugby of a high standard was played and that the players enthusiastically supported their residences – perhaps too enthusiastically, as many matches had to be stopped as a result of poor discipline and an excessive desire to win. In 1950 Huis Marais won the title, but the already-mentioned poor discipline and robustness on the field caused the league to be suspended. Apparently feelings ran too high and things got out of hand.

Only in 1956 was an attempt made again to revive hostel rugby. Craven told how he and Willie Herbst had sat on his verandah in 1955, brooding about the club's poor performances. Together they came up with a scheme to revive hostel rugby that year. Amidst scepticism the club's chairman, Prof Ebbie Stegmann, provisionally accepted their ideas. It turned out to have been the right decision, as hostel rugby has gone from strength to strength since then. At present 46 teams participate in the competition.

Although there are five leagues, the jewel in the crown is the competition for the Sauer Cup in the first league. Craven changed the format of the competition virtually annually. His experiments with regard to the rules of the game are also well known and through the years he used the hostel league to test rules that could make the game safer, faster and more attractive. For this purpose two referees have been used in the top two leagues since 1986. The unique hostel rugby rules were abolished in 1992 so that mainly international rules could apply. In 2006 the International Rugby Board decided to use hostel rugby in Stellenbosch as its laboratory for the testing of new rules. Danie Craven's vision since the late fifties has once again paid dividends.

VERWYSINGS

- BOSHOFF, A.L. (1981). Die geskiedenis van die Departement van Liggaamlike Opvoedkunde aan die Universiteit van Stellenbosch: 1936-1975. Ongepubliseerde Magistertesis. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- CALDER, S.L. (1990). Die geskiedenis van manshokkie op Stellenbosch. Ongepubliseerde Magistertesis. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- CLUB OF THE MONTH (n.d.). *Western Province Rugby Union. On the ball*, 1(4):14-15.
- CRAVEN, D.H. & JORDAAN, P. (1955). *Met die Maties op die rugbyveld, 1880-1955*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- CRAVEN, D.H. (1980). *Die groot rugbygesin van die Maties*. Kaapstad: Galvin & Sales.
- DOBSON, P. (1994). *Doc. The life of Danie Craven*. Cape Town: Human & Rousseau.
- EIKESTADNUUS* (1957). 22 Februarie.
- EIKESTADNUUS* (1958). 2 Mei.
- EIKESTADNUUS* (1958). 7 Februarie.
- EIKESTADNUUS* (1970). 12 Junie.
- EIKESTADNUUS* (1971). 20 Augustus.
- EIKESTADNUUS* (1977). 9 Mei.
- EIKESTADNUUS, Bylaag tot* (1979a). 30 Maart.
- EIKESTADNUUS* (1979b). 20 April.
- EIKESTADNUUS* (1981a). 15 Mei.
- EIKESTADNUUS* (1981b). 22 Mei.
- EIKESTADNUUS* (1981c). 30 Oktober.
- EIKESTADNUUS* (1988a). 20 Mei.
- EIKESTADNUUS* (1988b). 22 Julie.
- EIKESTADNUUS* (1989). 14 April.
- HUYS, I. (2008). A history of “Koshuisrugby” at Stellenbosch. Ongepubliseerde Magistertesis. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch.
- MARTHEZE, J.J. (1988). *Universiteit van Stellenbosch Amateurboksklub: 1926-1983*. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- MATIE, Die* (1949). 22 September.
- MATIE, Die* (1960). 13 September.
- MATIE, Die* (1979). 27 Junie.
- STANDER, G.B. (2000). Die geskiedenis van Matie-krieket: 1865-2000. Ongepubliseerde magistertesis. Stellenbosch: Universiteit van Stellenbosch.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1950). Notule van algemene jaarvergadering, 10 Maart.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH. (1950). Jaarverslag.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH. (1956). Jaarverslag.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH. (1957). Verslag van komitee insake metodes wat deur die bestuur van die klub gevolg is om uit sy maer jare te kom.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1958). Jaarverslag.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1959). Jaarverslag.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1960). Jaarverslag.
- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1961a). Notule van die 81ste jaarvergadering, 2 Maart.

- UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1961b). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1962). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1964). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1965). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1968). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1973). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1974). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1980). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1984). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1985). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1986). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1987). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1988). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1989). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1992). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1996a). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1996b). Notule van die Sentrale Bestuursvergadering, 9 Oktober.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1997a). Notule van die vergadering in die Coetzenburgklub op 7 April.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1997b). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (1998). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (2000). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (2001). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (2005). Jaarverslag.
UNIVERSITEIT STELLENBOSCH (2006). Jaarverslag.
VAN DER MERWE, F.J.G. (1984). *Honderd jaar Matie-atletiek: 1885-1985*. Stellenbosch: Stellenbosch-Atletiekklub.
VAN DER MERWE, F.J.G. (2007). *Matieland is rugbyland, 1980-2006*. Stellenbosch: AfricanSunMedia.